

Zoogdiervereniging VZZ

Vleermuisboomonderzoek Mensinkdijk gemeente Berkelland

21 februari 2007
Rapport van de Zoogdiervereniging VZZ
In opdracht van de gemeente Berkelland

Vleermuisboomonderzoek Mensinkdijk gemeente Berkelland

ISBN:

Rapport nr.: 2007.05

Datum uitgave: februari 2007

Status uitgave: eindrapport

Auteur: H. Huitema

Illustratie kaft: H. Huitema

Overige illustraties: H. Huitema

Projectnummer: 430.292

Projectleider: H. Huitema

Productie: Stichting VZZ

Oude Kraan 8, 6811 LJ Arnhem, Nederland

Tel. 026-3705318, E-mail: zoogdier@vzz.nl

Naam en adres opdrachtgever: Gemeente Berkelland

Postbus 200

7270 HA Borculo

Contactpersoon opdrachtgever: Dhr. A.G.W. Slutter

t.slutter@gemeenteberkelland.nl

Oplage van het rapport: 1x als PDF

Dit rapport kan geciteerd worden als:

Huitema, H., 2007. Vleermuisboomonderzoek Mensinkdijk gemeente Berkelland. VZZ rapport 2007.05 Zoogdierverseniging VZZ, Arnhem.

De Stichting VZZ, onderdeel van de Zoogdierverseniging VZZ is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van de VZZ; opdrachtgever vrijwaart de Stichting VZZ voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

© Zoogdierverseniging VZZ

Niets uit dit rapport mag worden veeveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Zoogdierverseniging VZZ, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

Inhoud

Inleiding	9
Methode.....	10
Resultaat	10
Discussie / conclusie	10
Aanbevelingen.....	11
Bijlage 1 Foto's bomen Mensinkdijk 15 februari 2007	12
Bijlage 2 Algemene informatie vlermuizen en bomen.....	13

Inleiding

Aan de Mensinkdijk in Borculo (gemeente Berkelland) is een laan waarvan 113 bomen op de nominatie staan om op korte termijn te worden geveld. De planning tot verjonging van de laan dateert al uit 2004. Aanwezigheid van holten maakt dat deze bomen potentiële verblijfplaatsen kunnen zijn voor vleermuizen. Alle Nederlandse vleermuizen genieten strikte wettelijke bescherming. De Flora- en faunwet schrijft voor dat deugdelijk onderzoek naar beschermde diersoorten moet worden uitgevoerd om negatieve effecten van een ingreep op beschermde diersoorten in te kunnen schatten. In november van 2004 zijn reeds 45 bomen gecontroleerd met behulp van een boomcamera. Daarbij werden geen vleermuizen maar wel twee bomen met voor vleermuizen geschikte holten vastgesteld. Begin 2005 is een deel van de laan geveld waarbij de vleermuisbomen zijn gespaard.

In verband met het vervolg van de laanverjonging heeft de Gemeente Berkelland de Zoogdierverseniging VZZ opnieuw opdracht gegeven onderzoek naar vleermuisbomen uit te voeren. Dit rapport geeft de resultaten van het onderzoek met aanbevelingen voor de kapwerkzaamheden.

Methode

Voorafgaande aan het onderzoek zijn de bomen door de opdrachtgever uitwendig op gaten onderzocht. Vier van de bomen met gaten zijn met een oranje stip gemerkt. Tijdens het bezoek is nog één boom extra gevonden met een gat.

Alle bomen met gat zijn met een boomcamera inwendig geïnspecteerd op

- 1) aanwezigheid van vleermuizen en
- 2) de omvang van de (secundaire) holte.

Met een boomcamera zijn de holte boven het gat bekeken. De boomcamera bestaat uit een infrarood gevoelige camera met infraroodledjes aan het eind van een telescopische hengel van ca. 12 m. Aan de basis van de hengel zit een monitor die de beelden van de camera weergeeft. Met de boomcamera kunnen holten met een opening van minimaal 3.5 cm diameter tot een hoogte van ca. 10 meter inwendig worden geïnspecteerd. Voor vleermuizen wordt de camera naar boven gericht opdat de secundaire holte (die ontstaat door inrotting) kan worden bekeken. Vleermuizen maken gebruik van de secundaire holte.

Resultaat

Bij het onderzoek zijn alle bomen gecontroleerd op aanwezigheid van gaten. Er zijn vijf bomen gevonden met een gat. Deze zijn nader onderzocht met een boomcamera. Alle onderzochte bomen zijn Amerikaanse eiken. Bij vier van de vijf onderzochte bomen betrof het een holte gemaakt door een Groene specht. In onderstaande tabel staan de onderzoeksresultaten weergegeven (de volgorde is van west naar oost). Tijdens het onderzoek werden diverse (lachende) groene spechten waargenomen. De bomen die als verblijfplaats voor vleermuizen geschikt zijn, zijn (naast de oranje stip) gemerkt met een zwart vleermuissilhouet) aan de oostzijde op de stam (foto 5).

Nr.	Type holte	Omvang sec holte	Positie holte	Bijzonderheden
1	Takwond	50 cm	3-4 m hoog / zuid	Spleetvormige holte
2	Groene specht	30-50 cm	6-7 m hoog / oost	
3	Groene specht	> 50 cm	3-4 m hoog / oost	
4	Groene specht	> 50 cm	3-4 m hoog / noord	
5	Groene specht	Geen sec holte	3-4 m hoog / oost	Gat in zijtakwond

Discussie / conclusie

Voor kap van de bomen met holte is een ontheffing ex art 75 van de Flora- en faunawet vereist omdat het om vaste rust/ verblijfplaatsen van beschermde dieren gaat (zowel vleermuizen als groene specht). Ontheffing wordt alleen gegeven als "deugdelijk" onderzoek is gedaan. Het onderzoek met de boomcamera geeft alleen informatie over de functie als winterrustplaats (voor een beperkt aantal soorten, met name Rosse vleermuis en Ruige dwergvleermuis). Over andere functies (geleidende structuur op vliegroute, kraamverblijf in zomer en paarverblijf in najaar) kunnen op basis van de holte controle geen uitspraken worden gedaan. Daartoe is een bezoek in zomer en najaar noodzakelijk. De bomen dienen derhalve te worden gespaard als verblijfplaats.

Aanbevelingen

- De met een vleermuissilhouet en oranje stip gemerkte bomen dienen te blijven staan.
- De bomen met vleermuissilhouet (foto 5) zijn bomen die in potentie geschikt zijn als verblijfplaats voor vleermuizen en groene specht
- De boom (aan de oostzijde) met alleen een oranje stip dient te blijven staan als nestplaats voor de Groene specht
- Het verdient aanbeveling om ter weerszijde van de bomen met holten nog één tot twee bomen te sparen opdat tenminste een deel van de structuur behouden blijft
- Het gekapte deel van de laan dient zo spoedig mogelijk na kap (bij voorkeur in het voorjaar) te worden herplant met zo oud mogelijk plantgoed (dit met name om de lijnvormige structuur als vliegroute te herstellen.
- Indien de bomen met holte in dusdanig slechte staat verkeren dat er gevaar bestaat voor vallende takken kan de boom gekandelaberd worden met behoud van een zo groot mogelijk deel van de kroon
- Het verdient aanbeveling bij het beheer van de laan op langere termijn rekening te houden met de eisen van vleermuizen. Een gevarieerde leeftijdsopbouw met een ruim aanbod aan holten is een eerste vereiste
- Om de functie van de Mensinkdijk voor vleermuizen goed te kunnen beoordelen is aanvullende onderzoek in zomer en najaar nodig
- Indien de onderzochte bomen omwille van de veiligheid alsnog moeten wijken dient het verlies aan holten gecompenseerd te worden door plaatsing van kasten (voor vleermuis en groene specht)

Voorts verdient het aanbeveling om in de toekomst in een eerdere fase / eerder in het jaar opdracht tot vleermuisonderzoek te geven opdat ook de andere functies (zomerverblijven, vliegroutes, paarverblijven) deugdelijk kunnen worden onderzocht.

Voor algemene aanbevelingen ten aanzien van bomen en vleermuizen zie bijlage 2.

Bijlage 1 Foto's bomen Mensinkdijk 15 februari 2007

Figuur 1 Boom 1; gat Groene specht

Figuur 2 Boom 3; gat Groene specht

Figuur 3 Boom 3; vleermuisboom in gat laan

**Figuur 4 Boom 5; gat Groene specht, geen
secundaire holte**

Figuur 5 Merkteken vleermuisboom

Bijlage 2 Algemene informatie vleermuizen en bomen

Onderstaande tekst is voor een belangrijk deel gebaseerd op de brochure *Vleermuizen, bomen en bos. De betekenis van bomen en bos voor vleermuizen. Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming / Stichting Vleermuis Bureau 2003.*

Algemeen

Meerdere soorten vleermuizen hebben hun zomerverblijfplaatsen in boomholtes, scheuren in bomen en achter loshangende schors. Enkele soorten overwinteren daar ook. Hierbij dient men te beseffen dat een groep vleermuizen meestal verschillende bomen tegelijkertijd bewoont, waarbij ze regelmatig verhuist. Gedurende een seizoen en in de loop van meerdere jaren wordt zo een heel systeem van vleermuisbomen gebruikt. Boombewonende vleermuizen zijn voor hun voorkomen dan ook afhankelijk van een gevarieerd aanbod aan verblijfplaatsen in bomen.

In jongere bomen kunnen verblijfplaatsen worden aangetroffen in de vorm van spechtenholten. Deze worden ook door vleermuizen gebruikt. Ook in wilgen en populieren en in minder vitale bomen worden al op jongere leeftijd verblijfplaatsen aangetroffen in de vorm van rottingsholten, scheuren en stukken loshangende schors. In vitale bomen ontwikkelen zich in de regel pas verblijfplaatsen vanaf zo'n 50-80 jaar. Een groot aanbod aan verblijfplaatsen wordt over het algemeen pas aangetroffen in bosbestanden, bomenlanen, landgoederen en parken van meer dan 100 jaar oud. In het Nederlandse landschap zijn dergelijke gebieden slechts beperkt aanwezig en is het merendeel van de bomen relatief jong. Hierdoor zijn voor vleermuizen geschikte verblijfplaatsen in bomen schaars. Het is dan ook noodzakelijk dat er bij werkzaamheden in bosgebieden, bomenlanen, landgoederen en parken rekening wordt gehouden met de specifieke waarde van bomen met verblijfplaatsen voor vleermuizen en andere holtegebruikende diergroepen (vogels, insecten).

De kap van (potentiële) vleermuisbomen is vanuit het oogpunt van natuurbescherming in principe ongewenst. Er kunnen zich echter omstandigheden voordoen waarin dergelijke bomen toch gekapt dienen te worden. Hieronder wordt aangegeven waar in dat geval rekening mee dient te worden houden.

Wettelijk kader

Als een vleermuisboom moet worden gekapt, dan is dit alleen toegestaan met een ontheffing ex Artikel 75 van de Flora- en faunawet en op een moment dat er géén vleermuizen in de boom aanwezig zijn.

Nadelige gevolgen voor vleermuizen door de kap van vleermuisbomen dienen in het kader van artikel 2 van de Flora- en faunawet zoveel mogelijk beperkt (mitigatie) of ongedaan gemaakt te worden (compensatie).

Mitigatie en compensatie

Indien bij minder vitale bomen de veiligheid van wandelaars of het verkeer in gevaar komt, kan in veel gevallen worden volstaan met het inkorten of verwijderen van gevaarlijke zijtakken (kandelaberen). De boomstomp kan zo nog vele jaren dienst blijven doen als verblijfplaats voor vleermuizen (en andere boombewonende dieren).

Het verlies aan holtes in bomen door kap kan gecompenseerd worden door het ophangen van vleermuis-kasten. In deze kasten worden echter slechts zelden kraamkolonies of overwinteraars aangetroffen, waardoor de compensatie niet volledig is. Natuurlijke holtes hebben voor boombewonende vleermuizen in principe dan ook een grotere waarde dan kunstmatige verblijfplaatsen.

Periode

Vleermuizen kunnen het hele jaar door in holle bomen verblijven. In een aantal perioden echter zijn vleermuizen extra kwetsbaar:

-De voorzomer (mei-begin juli), wanneer de jongen worden grootgebracht.

-De winter, als sommige soorten vleermuizen in boomholtes overwinteren.

De gunstigste periode (eigenlijk: de minst ongunstige) om zaag- en kapwerk aan (mogelijke) vleermuisbomen te verrichten, is tussen half september en half oktober. De in de voorzomer geboren vleermuizen zijn dan al vliegvlug, de kolonies zijn meestal uiteengevallen in kleinere groepen en de winterslaap moet nog beginnen. Wel vinden in deze periode de paar- en baltsactiviteiten van onder andere ruige dwergvleermuis en rosse vleermuis plaats. De mannetjes van deze soorten bezetten dan boomholtes die tegenover andere mannetjes verdedigd worden. In de holtes worden kleine harems van vrouwtjes gevormd.

Onderzocht dient te worden of de te kappen bomen in deze periode gebruikt worden als paarplaats. Is dit het geval, dan kan de kap het beste tussen half oktober en half november plaatsvinden. Dit om het verstoren van de balts te voorkomen.

Vorbereiding kapwerkzaamheden

Controleer van tevoren grondig of er (nog) vleermuizen in boomholtes aanwezig zijn. Dit kan het beste door vleermuisdeskundigen worden gedaan.

In het zomerhalfjaar kan in de avondschemering gekeken worden of er dieren uitvliegen. Als er tijdens een goede zomerse nacht (temperatuur boven de 13 °C en geen regen, harde wind of felle lichtbronnen) geen dieren uitvliegen, kan worden aangenomen dat er in de betreffende bomen op dat moment geen vleermuizen zitten.

Deze methode werkt niet in de winter, omdat vleermuizen dan niet actief zijn. Met boomcamera's is het tegenwoordig mogelijk om ook winterslapende vleermuizen in boomholten vast te stellen.

Met een goed voorbereidend onderzoek zullen veel van de door vleermuizen als verblijfplaatsen gebruikte bomen gevonden kunnen worden. Maar soms blijven kleine groepjes of individuen toch onopgemerkt.

Wat te doen met een omgezaagde (potentiële) vleermuisboom?

Een vleermuis voelt zich veilig in een boomholte. Uit ervaring blijkt dat vleermuizen zich in een boomholte kunnen blijven verbergen, zelfs als de boom al om- en kleingezaagd is. De kans bestaat dan ook dat met het kleinzagen de vleermuizen alsnog worden gedood. Laat daarom een omgezaagde boom waarin zich misschien vleermuizen bevinden nog een nacht liggen vóór het verwerken. De vleermuizen krijgen dan de kans de boom in het donker te verlaten en een ander onderkomen te zoeken. Zorg er daarbij wel voor dat de opening zich aan de bovenkant bevindt, zodat de vleermuizen er ook echt uit kunnen.